

ČESLAV MILOŠ

PLANINE
PARNASA

Science fiction

S poljskog prevela
Ljubica Rosić

■ Laguna ■

Naslov originala:

Czesław Miłosz

GÓRY PARNASU. SCIENCE FICTION

Copyright © 2012 by Czeslav Milosz Estate.

All rights reserved.

Copyright © for this edition by Wydawnictwo
Krytyki Politycznej

Translation Copyright © ovog izdanja 2016, LAGUNA

Poljsko izdanje pripremila za štampu Agnješka Kosinjska.

Objavljivanje ove knjige podržao je
Instytut Książki – the © POLAND Translation
Programme.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**PLANINE
PARNASA**

Sadržaj

PLANINE PARNASA

Uvodne napomene	11
Opis Parnasa	17
Karelovi doživljaji	25
O načinima vladanja	37
Kardinalov testament	43
Astronautova priča	61

DODATAK

Česlav Miloš: <i>Efraimova liturgija</i>	87
Prvi deo: komentar koji objašnjava ko je bio Efraim	89
Iz drugog dela: Katihumenska misa	101

FAKSIMILI	111
---------------------	-----

Agnješka Kosinjska: <i>Prorok Novoga sveta</i> . . .	117
Ljubica Rosić: <i>O Česlavu Milošu i njegovoj prozi</i> . .	147

PLANINE PARNASA

Uvodne napomene

Predusretljiv prema čitaocu, zainteresovanom za budućnost, preporučujem ova poglavlja iz *science fiction* romana, koji neće biti napisan. Zašto neće biti napisan? Jer mi se ne piše. Zašto mi se ne piše? To je ozbiljno pitanje. Zato što bi rezultat bio 1) umetnički sumnjiv 2) nemoralan.

Ad 1) Roman je u drugoj polovini dvadesetog veka nezahvalan književni žanr. Istina je da jezik teži da predstavlja stvarnost i da se forme koje koristi za dostizanje cilja iscrpljuju, blede, postaju konvencionalne, otuda stalno jurenje napred, ka novim formama. Pošto je roman nastao iz potrebe za saznavanjem „istinskih“ priča, u njemu naročito pada u oči stilsko vežbanje. Čak i ako je lepo, ono se služi postupcima koji su na neki način odvojeni od stvarnog sveta i ljudskih odnosa. Težnja romanopisaca bila

je razumljiva jer su upali u zamku koju su pokušavali da izbegnu. Moderni roman, nastao na tokovima svesti, sa unutrašnjim monolozima, mučen strukturalističkim teorijama itd., otišao je tako daleko da malo liči na ono što se nekada pod romanom podrazumevalo. I rekli bismo da je došao u koliziju sa svojom suštinom jer užasna dosada, koja emanira iz tih dela, protivi se samoj naraciji. Izgleda da je u toj oblasti sve pošlo naopako.

Dobri su samo oni romani u kojima je prikazana stvarnost (to ipak nešto znači), drugim rečima, kad čitalac zaboravlja jezik i postupke, dakle, ispravljam sebe, nije reč o formama, već o njihovoj novoj funkciji. Tako *science fiction*, pošto u njega mora da bude uložena ogromna napor kako bi se iz temelja izgradila neka buduća civilizacija, pretpostavlja verovanje u nekakvu objektivnu stvarnost i zato, stilski, može da bude staromodan roman. Nažalost, i on je iznutra razdiran protivrečnim tendencijama. S jedne strane, sama slika toga „kako će biti“, sa druge pritisak savremenih zahteva jer nismo tako čestiti kao junaci Žila Verna. Ipak, kad *science fiction* hoće da se oslobodi navika devetnaestog veka u karakterizaciji likova, dijaloga *etc.*, počinje da deli sudbinu romana uopšte, odnosno, prelazi granicu iza koje beletristika gubi smisao jer, umesto da se dosađujemo njome, bolje je da čitamo eseje, pesme, naučna dela. Primer za to je Stanislav Lem koji je, počinjući od futurističkih

„naivnih“ priča, postigao izvrsnu ravnotežu u *Solarisu*, da bi potom pozavideo „ozbiljnim“ romansijerima i uništio ravnotežu.

Što se mene tiče, više volim da kažem da se u takvim rebusima ne snalazim. Sve je dobro dok pokazujem „kako će biti“, ipak, kad treba da pravim fabule i stavljam u nečija usta dijaloge, osećam se toliko zbunjen kao da (užas!) pišem „roman iz života“, prenoseći radnju na kraj dvadeset prvog veka. Previše smo već naučili i znamo kako se to radi. Autor uzima ponešto iz svojih doživljaja, predstavlja svoje poznatike pod promenjenim imenima itd. Postao sam svestan svoje odvratnosti prema takvim prosedeima dok sam uvodio likove dveju žena, Klaudije i Tese, koje se ne pojavljuju u ovde objavljenim poglavljima. I šta se događa, plaćaju mi da bih sebe ili nekoga javno obnažavao? Jednostavno, nepristojno je. Znači, ako bih želeo da izbegnem to nelagodno osećanje, mogao bih da biram, ili da se zadržim na uprošćenom šablonu, kao u romanima za omladinu, ili da se pretvorim u postkafkijanskog naratora u punom smislu te reči, što me zaista uopšte ne privlači.

Uostalom, čitalac ima pravo da ova priznanja shvati kao grimase lisice koja je izjavila da je grožđe kiselo jer je previsoko.

Ad 2) *Science fiction*, posle optimističkih početaka kad se verovalo npr. da će pronalazak metala lakšeg od vazduha osigurati čovečanstvu mir i sreću, zasniva

se pretežno na mračnim predskazanjima. Već *Time Machine* H. Dž. Velsa (1895)¹ ne podstiče na putovanje u budućnost. Događaji poslednjih decenija malo pogođuju očekivanjima bolje sutrašnjice. Moja poglavlja nikoga neće utešiti, ipak, treba podsetiti da se prema mojoj zamisli ciklus, u kome je čovečanstvo izgubilo i nadu i osećanje istorijskog kontinuiteta, upravo bliži kraju. Grupica ljudi na Planinama Parnasa osniva nešto poput opštine, zajednice ili manastira, a ubrzo s čuđenjem saznaje da su slične opštine istovremeno nastale na mnogim mestima. Ali, vladajući Savez raspolaže apsolutnom vlašću. Dakle, šta će se dogoditi? Kao što je poznato, književnost je uvek nesposobna kad nastoji da pokaže dobre ljude i dobre namere, međutim, sa ukusom, poznavanjem i sugestivno slika zlo, svirepost, poraze. I zbog toga bi moj roman bio pretežno mračan, ali i iz drugog razloga: da bih pokazao u čemu je sadržana nada, trebalo bi da napišem skoro istoriozofski traktat, tu bi ipak zasmetala moja odbojnost prema rasplinutoj i neodređenoj formi.

Cilj pisanja nije strašenje i obeshrabrivanje ljudi. Malo su nam dodijala ludila „umetnikâ“ koji su decenijama obrazlagali superiornost Umetnosti ili Slova

¹ Herbert Džordž Vels (*Herbert George Wells*, 1866–1946), engleski pisac najviše poznat po svojim delima naučne fantastike, kao što su, u tekstu pomenuta, *Vremenska mašina*, *Nevidljivi čovek* i dr. (Prim. prev.)

u odnosu na tzv. život i, ako se i dalje mnogo priča o spontanoj (spoznajnoj?) vrednosti umetničkih uzleta, onda se to čini iz straha od ideoloških službi – ali panika je loš savetnik. Dok pišem, teško mi je da ne razmišljam da li će to, što ću stvoriti, pomagati ili škoditi čoveku. Istina ne može škoditi. Sigurno. Ipak, ona je uvek složena i mnogostrana, i verovatno isključivo crna istina pomaže samo onda kad, strašeći i obeshrabrujući, podstiče na puniji život. Ne čini mi se da bih taj zadatak mogao da ostvarim.

Da li je sramota da predstavljam fragmente i priznajem da nisam u stanju da napišem celinu? Možda nije. Ko zna čak da li i, mimo volje, ne nailazim na trag nekog eksperimentalnog žanra. Jer, mašta čitaoca dobija ovde mnoge male podsticaje, a takođe veliki prostor u kome slobodno može da jedri, što je možda bolje nego kad je sve imenovano i do kraja objašnjeno peripetijama junaka. Kakve su zaista skrivene niti povezivale Udruženje palikuća i VBN sa Savezom? Kakve su osobe oba pola pripadale opštini Parnasa, osim pomenutog Karela, Efraima i Ota ili Martineza? Kakvu je taktiku izabrao Savez kad je saznao (a svakako je morao odmah saznati) za spontano stvaranje takvih opština, sasvim kao na planeti Arguriji? Šta su mislili o već završenom periodu Drugog romantizma, pošto su jedino malobrojni znali da koriste bibliotečke mikrofilmove i imali pristup starijim knjigama? I tako dalje.

Nadajmo se da će, osim toga, čitalac umeti da ceni autorovu pobeđu dostojnu podražavanja: umesto da dodaje još jedan roman prevelikom broju knjiga koje stoje na knjižarskim policama, umeo je da se na vreme uzdrži.

Opis Parnasa

Planine Parnasa, kako su ih nazvali putnici devetnaestog veka, ljudi pomalo romantične prirode, nisu mnogo visoke i tokom leta sneg se zadržava samo na njihova tri vrha: tri bele piramide strče na međusobnoj udaljenosti od nekoliko desetina milja nad modrikastim zelenilom četinarskih šuma, koje haosu uzvišenja i ponora daje izgled ravnice. Možda bi Parnasom trebalo nazvati najvišu planinu, istina, sedište ne toliko muza, koliko skijaša koji dolaze ovamo preko cele godine. Ipak, odlukom geografa ona nosi naziv Tomak, njene dve malo niže drugarice svojim nazivima Onvego i Kitvanga svedoče o jezicima nekadašnjih plemena.

Zbog nepristupačnosti ovog planinskog lanca preduzeća za gazdovanje šumama nikada nisu prigrabila ovdašnje šume i njihova oblast, koja obuhvata

mного hiljada kvadratnih milja, očuvala se kao velika provincija, podeljena na tri administrativne jedinice, koje su dobile naziv po tri reke: Sukunka, Hominka, Barkena. Kasnije, kad je Savez botaničara, moćan, zbog ogromnog novca koji je u njega investiran, stupio u borbu sa Savezom astronauta, u jednoj od faza svoje privremene prevage, povezoao je tri jedinice u Nacionalni park Parnasa. Slično drugim parkovima, koji su tada stvarani, on je doveo do gerilskog rata, koji su u Savezu botaničara međusobno vodile Prirodnjačka stranka i Strateška stranka. Proklamujući javno da je prekomerno razmnožena ljudska vrsta pošast za planetu Zemlju, prirodnjaci su bili za potpuno zatvaranje parkova, što bi po njihovom mišljenju predstavljalo jedinu zaštitu od pritiska mase ljudi koja je vrvela u nizinama. Međutim, imajući u vidu zahteve politike i novca, stratezi su smatrali da je moguće ograničiti štete koje u parku nanose tri ili pet miliona turista, koji svake godine idu tamo. Jer, ljubitelji tzv. prirode pojavljivali su se skoro isključivo tokom dva-tri meseca leti, ako se ne računaju skijaši na planini Tomak. Kiše i snegovi na prevojima odbijali su ih od putovanja u proleće i jesen. Osim toga, držali su se nekoliko puteva i kampova gusto postavljenih uz njih. Malobrojne obeležene trase prolazile su pored rezervata sa najbogatijom faunom. Strogu zabranu skretanja s tih trasa pratila su upozorenja na opasnost: na ulazu u park svako

je dobijao brošuru koja je opisivala šta se događalo onima koji su bili neoprezni, dakle, lutali su i umirali od gladi ili od rana koje bi im naneo medved. Prirodnjaci su likovali zbog nepostojanja staza duž jezera, na kojima je uz to bila zabranjena upotreba čamaca bez vesala. Znatiželjnici, koji su hteli da saznaju šta je na drugom kraju najdužeg jezera Nuko, mogli su da se ukrcaju na starinski brod. Dva-tri sata divili su se stenovitim strminama s vencima borova, koji su podsećali na crteže kineskih majstora, vodopadima, alpskim livadama, posle čega je brod uplovljavao u zaliv, uvek tih, zaštićen od vetra, i pristajao uz drveni gat. Na obali nije imalo bogzna šta da se vidi. Stazica je vodila u paviljon sa grafikonima i fotografijama retkih vrsta drveća, a dalje u šumarevu kuću, kraj koje su na ograđenoj poljani pasli konji, jedino transportno sredstvo u tamošnjoj divljini. Slabo vidljivo, to mesto su uznemiravali posetioci ako bi dabrovi napravili gnezdo ispod dasaka podijuma. Prirodnjaci su škrgutali zubima kad bi u julu i avgustu videli da je glavni put parka dupke pun, kao prometna ulica velikog grada, i hiljade dimova iz kamperskih ognjišta. Škrgutali su zubima i kad bi primetili da neko vuče losove rogove, javni dokaz da je zalazio u nepristupačne šikare jer los ne zbacuje rogove na ravnom putu. Tešili su se polusatnim maršom šumskim putem, gde ih je skoro potpuna pustoš uveravala u nepostojanje preduzetničkog duha ljudi na odmoru.

Reka Hominka izvire iz glečera planine Onvege. Putovanje od njenog izvora do ušća nekada, pre nego što su ga betonski putevi skratili na jedan dan, moralo je biti veoma dugo. Tačnije, to putovanje nije od samog izvora, već od brane koja širi potok u jezero Molelo. Mračnu kotlinu na visini od sedam hiljada stopa opasuje kržljava šuma od polusuvih jela obraslih dugim bradama mahovine. Uzan put, jedan od najmanje prometnih u parku, spušta se odande strmoglavce, oštrim cik-cak linijama, duž reke koja vijugavo teče po dnu klisure između toliko strmih planina da se za njih jedva može zakačiti korenje drveća. Od tih zidova poput eha odbija se huk rečne struje koja se peni po kamenju. Postepeno klisura postaje pitoma, i reka postaje pitoma pretvarajući se tu i tamo u bazen prozirne vode nad dražesnom kaskadom. U tom delu parka, na visini od pet hiljada stopa, još u davna vremena nastalo je prvo naselje. Na svakih nekoliko milja nailazi se tamo na krčme, njih posećuju ribari koji dolaze da love pastrmke. Pošta, krčma i dućan, u kome se prodaje sve što je potrebno ribolovcima, pojavljuju se na mapama kao gradić Onvego.

Malo niže, mešovita šuma sve više prelazi u listopadnu. Još dvadesetak milja i, otprilike na granici parka, puca pogled na travnata brda s retkim kućama, koja se stepenasto spuštaju u dolinu. Kroz plavičastu maglu, punu blesaka i neodređenih kontura, naziru se gradske građevine. Put se sve više udaljava

od reke i, spuštajući se, upliće u kružne raskrsnice, vijadukte, sve dok se, skoro neprimetno, izranjajući iz nekakvog polutunela, ne nađemo iznad krovova u društvu bleštavih, staklenih, vitkih kula. To je deonica mučna i dosadna za prelaženje, i pored zelenih pojaseva, travnjaka i vrtova. Najzad, završava se i, preskočivši osmatračku betonsku traku na stubovima, koja preseca ovaj predeo u vidu prave linije sa severa na jug, putnik se ponovo nalazi u parku, u zemlji livada, širokih polja, kupastih stena pokrivenih kapama gajeva. Evo i reke, one iste, ali drugačije, bujne, koja se razvija pred očima u duge spore zavoje, s pristaništima prionulim uz obale i kućama starih farmi. Krave, prave krave, preživavajući, blenu u nju ili uprazno. U blizini ušća u okean Hominka je već ogromna i skoro je teško poverovati da je nedavno izgledala kao potok. Njen impozantan prostor, na kome se pojavljuje kao mala bela mrlja ribarski kuter koji promiče duž šumskih padina druge obale, navodi na razmišljanje o nekada slavnim imenima daleko manjih evropskih reka. U njoj love jesetre veće od čoveka, u prošlom veku skoro su potamanjene, što nije bilo čudno s obzirom na industriju smeštenu u samom zalivu. Druga reka koja se uliva u okean je Sukunka, ona teče iz dalekih predela, lučno skrećući na sever od planine Tomak. Kao što pokazuju stare fotografije, Sukunka je punila zaliv isprepletanim granama drveća prevoženog splavom i – posredno

– veoma smrdljivim dimom fabrike hartije. Ipak, s površine zaliva nestalo je drveće, iščezle su takođe ondašnje fabrike ustupajući mesto gigantskim epru-
vetama i retortama s drugačijom namenom.

Na reci Hominki bio je neko čiji se prijatelj Karel setio da ima kuću u Onvegu. Uostalom, to i nije bila kuća, već nešto što je više ličilo na ostatke zaključane i nikad posećivane stogodišnje straćare. Čak je zarastao i put koji se penjao skoro okomito, dakle, išli su pešice zaustavljajući se samo da predahnu. Kuća je stajala na ivici velike ravnice, prekrivene već bujnom mladom kedrovom šumom. Navodno, sagrađio ju je za sebe jedan slavni naučnik – biohemičar, Karel je samo toliko znao jer se imena nije sećao. Trule daske terase raspadale su se pod nogama, išli su oprezno, utoliko opreznije što je s jedne strane drveni trem visio nad provalijom. Dole, na vrhovima drveća obešenih grana, reka je bleštala smaragdnom bojom i belinom brzaka. Upravo je tada, posmatrajući reku ili dižući pogled ka planinskom lancu, iznad kojeg je na plavetnom nebu snežni vrh ocrtavao svoju blagu oštrinu, neko promrmljao „hm“ i ko zna nije li čitav projekat bio sadržan u tom „hm“. Jer, obratimo pažnju na to šta je njih najviše interesovalo: zemlja bez očevine. Nekada davno živeli su očevi, dominirali su nad svakim pokolenjem kao hladni, mirni vrh Onvega nad smolovitom monotonijom šuma. Čovek se mogao osloniti na njihovu

mudrost i znanje, a čak i ako bi se bunio protiv njih, imao je osećanje sigurnosti. Ali očevi su otišli i deca iz kindergartena² ostala su sama. Oni, ti koji su vladali, nisu zasluživali ime očeva jer su se prema njima odnosili sa istom mešavinom straha i prezira kao prema kompjuterima koji su jedni s drugima igrali semantičke turnire. Međutim, čežnja za patrijarhalnim dostojanstvom nije iščezla i mnogi su se nadali ili čak verovali da njihova usamljena misao odgovara potrebi srca drugih usamljenika. Ako su očevi otišli, deca sigurno nisu mogla da učine ništa drugo do da se staraju da postanu sopstveni očevi.

² Kindergarten (nem.: *Kindergarten*) – dečji vrtić. (Prim. prev.)

Karelovi doživljaji

Jadna, jadna mladost. Roditi se na brodu koji ide ko zna odakle i ko zna kuda, rasti sa saznanjem da nema i da nikada neće biti nikakve luke. Zemlja je plovila, kružila ili se kretala, kako god to nazvali, kao veštačke zemlje zatvorene u svojim orbitama, a njeni putnici su se bavili nečim što je jezik slikovito, mada lakomisleno, definisao kao ubijanje vremena, ne predviđajući (ako jezik može da predviđa) kakav će opasan značaj to dobiti. Vreme je užasavalo i vređalo, trebalo ga je uništiti i zameniti intenzivnim doživljavanjima svakog trenutka, tako da bi mnogo toga moglo da se dogodi pre nego što kazaljke na satu pokažu da je protekao minut. Ako su međusobno komunicirali, stanovnici zemaljske države činili su to samo zato da bi pitali „šta osećaš?“, ali pošto je to nemoguće izraziti rečima, najčešće su ćutali.

Kao svi ljudi iz njegove okoline, Karol nije verovao u postojanje bilo kakvih činjenica, osim u promenljivu napetost svoje psihe. Bogovi, koji su svojom neuniživom snagom garantovali postojanje pravednog sveta, nestali su; mudraci, čije je cenjeno dostojanstvo omogućavalo da pretpostavimo da vreme uvek prolazi onako kao kod njih, od cvetanja do berbe, nisu imali naslednike. Jer, ofarbani, stalno oporavljani u klinikama za starce, s borama i gukama koje podsećaju da je kretanje kazaljki na satu neumitno, uporno su hvalili svoju nezrelost, odnosno propalo obećanje. Čudna stvar, ali skoro svakoga od Zemljana mučilo je osećanje da je za druge vreme gubilo svoju otrovnu monotoniju, da drugi osećaju i osećajući oslobađaju se vlasti minutâ i časova, da samo on ništa ne oseća, da su drugi uključeni u nešto veliko, da je samo on isključen. Za uključivanje i doživljavanje te kratkotrajne večnosti, čija je vremenska linija, poput muzike, prelazila preko raznih ornamenata njene arhitekture, služile su struja M-37 i erotska igra. Nažalost, ne može se neprestano koristiti struja, niti se neprestano baviti stavljanjem onoga u ono. Osim toga, znatan, ako ne pretežan, deo čovečanstva sastojao se od starih ljudi i genetskih odstupanja od intelektualne forme koju je nemoguće neprestano kontrolisati. Kad je davno govorio da je blud pučka lirska poezija, pesnik Bodler (danas poznat samo stručnjacima za književnost) ispoljavao je svoju prezrivu

simpatiju prema nižim slojevima koji su, lišeni pristupa višim poslovima duha, osećali zadovoljstvo u svom telu, što je bilo pravedno. Sada su ipak svi, čak i oni koji su nekada provodili život u manastirima, kao pustinjaci, u svešteničkom celibatu, u prinudnoj ili dobrovoljnoj askezi, smatrali odricanje od seksa ponižavajućim i, pokušavajući da isprave sliku o sebi samima kao normalnim bićima, izlagali se porazima, što je mnogo povećalo broj samoubistava.

Karelu je bilo osamnaest godina kad je odlučio da ubije vreme tako što će ubiti samoga sebe. Njegova usamljenost i osećanje da život prolazi pored njega a on u njemu uopšte ne učestvuje dostizali su tada neobičnu napetost, odakle je izvukao zaključak da se postepeno raspada i da mora učiniti kraj tom tonjenju u apatiju. Nije mu uspeo pokušaj da ozdravi uz pomoć koleginice, mada je njena kineska lepota delovala na njega tako da se, kako su govorili njegovi preci, zaljubio. Doživeo je nešto što su prošle epohe definisale kao ljubavno razočaranje. Istina, mogao je da potraži pomoć psihoterapije, ali ponestalo mu je volje da joj se podvrgne. Ponestalo mu je i volje da uđe u Udruženje palikuća, što bi za njega nesumnjivo bilo makar privremeni spas.

Od svih grupa i sektu koje su nudile svoje programe, ovo Udruženje ga je najviše privlačilo jer je u njemu nalazio istu mržnju kakvu je i sâm imao. Nije uopšte bio zahvalan generacijama tzv. intelektualaca

koji su, znatiželjni, veštima prstima rasklapali svoju filozofsku igračku u deliće. Oni su ga oslobodili iluzija pošto su sva naređenja i zabrane bili iluzije koje rastu i gase se u stalnom međusobnom opštenju s ljudima, nije mogao da prida nikakav značaj svojim moralno mučnim snovima, ali do besa ga je dovodilo upravo to što snove mora da smatra varkama svoje podsvesti i što je i sâm varka, čije rođenje i smrt samo statistika beleži. Eto, Udruženje je tom svetu oblika nestalnih kao dim, svedenom na incest u okviru ljudske vrste, suprotstavljalo bezrazložan i besciljan čin. Biblioteke i laboratorije sa spektakularnim vatrometima, usred praskanja eksplozija, objavljivale su oslobođenje od ropstva u koje je um, vodeći računa o svojoj slobodi, doveo samoga sebe. A zavereničke opasnosti, vredno pripremanje vrhunskog trenutka vatre, maskiranja i bekstva kondenzovali su vreme, efikasnije čak nego što su to umeli da čine poštovaoci Bala plješćući dlanovima. Uostalom, sigurno je da neko ko se celoga dana kreće u ritmu plesa, neprekidno pevajući, ponavljajući jedno te isto, tom zaklinjalicom isteruje jalovu, štetnu misao i nastanjuje čisto sada, učestvujući u nečemu neimenovanom. U stvari, možda se radilo o sličnim ekspedicijama sa druge strane linije mere ne vremenskim časovnikom, uz upotrebu aktivnih ili pasivnih sredstava. Karel je ipak toliko izgubio moć rasuđivanja da mu se činilo najjednostavnijim da se smesta otarasi neukusnog i bezbojnog sveta.

Za samoubistvo je izabrao starinski način, možda zato što su svi tornjevi i svi visoki mostovi imali mreže ili zaštitna stakla. Ljudsko društvo, kao i uvek iracionalno, pošto je otkrilo u sebi želju za smrću, nastojalo je da na taj način spreči bar jednu vrstu samoubistva. Ali, muzejski relikv, revolver s bubnjem, kakav su davno upotrebljavale policije raznih zemalja, mogao je podjednako dobro za to da posluži. Istina, Karel ne bi bio balavac da je zaista verovao u svoj definitivni kraj. Nije se razlikovao od mnogih svojih vršnjaka, koji su se ubijali za inat nekome ili nečemu, s nejasnom nadom da će kasnije odnekuda pakosno posmatrati kako je mama – egzistencija, koja ih je odgurnula, dobila šta je zaslužila, držao se teatarskih pravila. Očigledno je sklonost ka veštoj kalkulaciji bila u njemu posebno jaka i, ako je u revolver stavio četiri metka, važniji mu je bio gest od rezultata. Okrenuo je bubanj ostavljajući samoubistvu 4 : 2 šanse, odnosno, zaigrao je rulet. Posle toga je prislonio cev na slepoočnicu i pucao – da bi začuo „škljoc“ obarača.

To se moglo završiti drugačije i tada se ne bi uverio da je njegov gest bio sasvim bezrazložan. Jer, ubrzo posle ovog samo njemu poznatog događaja, nastali su slučajevi koji su interesovali i njega i sve druge. Bila je to pojava VBN-a, veoma opipljiva, koju je svako mogao da proveri. Niko nije znao da li je VBN, Visoko bratstvo nirvane, bilo legalna ili nelegalna ustanova. Njegov sastav, njegove veze, kao i načelo njegovog

odlučivanja ostali su tajna, međutim, poznato je da, gde god ima ljudi, pre ili kasnije svaka tajna izađe na videlo; najviše se verovalo priči da je to jednostavno dobro smišljen kompjuter koji zavisi samo od ličnih rezonovanja, a da ga kontrolišu tajne ćelije u Savezu astronauta. Što se tiče ciljeva svoje aktivnosti, VBN ih je sasvim otvoreno iznosio ispisane slovima na lecima za koje se ne zna odakle su se pojavili: jer, svaka biološka vrsta, previše razmnožena, izlaže se opasnosti od degeneracije i nestanka, a pošto je, s druge strane, međusobno ubijanje ljudi u tim paroksizmi- ma strasti i svireposti, kakvi su bili ratovi, za osudu, VBN pristupa spasavanju, i to u dvojakom smislu, služeći kako čitavoj ljudskoj vrsti, tako i pojedinačnim bićima opterećenim životnim teškoćama, strogo naučno, humano i hladno. Drugim rečima, ono je najavljivalo da će primenjivati sredstvo lovcima odvajkada poznato kao probirni odstrel. Ubrzo se moglo videti da svoje obećanje savesno ispunjava. Uostalom, njegove operacije nisu ni po čemu podsećale na gromove koji pogađaju plašljivi čopor jele- na, posle čijeg bekstva ostaju krvava mrtva tela. To je uvek bilo nestajanje, tako naglo i potpuno da je čovek koji je malopre išao ispred nas po stepenicama izgledao kao priviđenje, a ruka koja je pružala neko- me čašu ostajala je da lebdi u vazduhu. Snop mole- kula u vidu ljudskog lika smesta je gubio svoju odli- ku, bez prelaznih stadija, rasipanja, gubljenja boje ili

senke. Pri tome, nije se mogla odrediti nikakva pravilnost, ni u pogledu mesta, ni izbora osoba. To se moglo dogoditi u kući, u kolima, na ulici, nisu štitile ni godine, ni pol, ni profesija, ni boja kože, ni ovakve ili onakve misli, ni stanje duha, znači, najava spasavanja bila je toliko neprecizna da je prst sudbine stizao kako očajne, tako i vedre. Pretpostavlja se da je u slučaju lova elektronski pas tragao za izvesnim vrstama gena, ali za kakvim nije se moglo znati.

Nekakva veza između Karelovih, kao i mnoštva samoubilačkih poriva sličnih njegovim, i pojave VBN-a, upravo tada, sigurno je postojala. Jer, stalna opasnost činila je neopravdanim pripreme za samoliquidaciju i trenutak je ponovo dobijao nekakav ukus, kakav je morao imati za pećinske ljude koji su drhtali od noći pune tigrovske rike. Dakle, sporedni cilj VBN-a mogao je biti izazivanje tonskog uticaja na stanovnike Zemlje, konačno sposobne u odgovarajućim uslovima, ako ne da se raduju što su živi, bar da žele da žive. I zaista, broj samoubistava je neobično opao. Ako se uporedi njihova prethodna krivulja s krivuljom nestanaka, lako se može zapaziti da druga jedva premašuje prvu, što je značilo da su u celom planu, nedostupnom običnim smrtnicima, bili značajni i drugi faktori, a ne samo gubitak broja ljudi.

Kao što je još davno ispravno konstatovano, adaptivne sposobnosti našeg plemena skoro su bezgranične. Kad je naš predak odlazio s toljagom i kopljem

u lov i nije se vraćao, trebalo je prosto pomiriti se s tim, zar se s tom neopozivom činjenicom nisu mirile i porodice ubijenih pilota? VBN je u prvi mah prihvaćen sa užasavanjem. Ipak, mnoge plemenite reakcije opšteg saosećanja oslabile su za vreme Rata ljubitelja rasnog mira kad su se, u strahu od trovanja Planete, višemilionske mase bole noževima, tako da se kasnije bez preterivanja moglo govoriti o velikoj dozi neosetljivosti ili ravnodušnosti kod svih. Uostalom, sada je izgledalo da je čovek uvek bio više ravnodušan prema smrti drugih i više rezigniran prema sopstvenoj smrti nego što je to pokazivao jezik koji je dramatisovao doživljaje zbog same potrebe za ekspresijom. Rane koje je izazvao VBN zaceljivale su brzo i život je išao svojim tokom, mada bi nedolazak ljubavnice u kafanu značio da je više nema, a majka, vraćajući se iz druge sobe, zaticala je prazan detetov krevetac.

Ispostavilo se da su doživljaji one noći kad je Karel priredio svoj rulet imali profilaktično dejstvo jer su ga učinili otpornim na VBN. Tada mu je nešto škljocnulo u glavi, dakle, nisu morali da budu samo gluma za ličnu upotrebu. Dospeo je u sferu svetlosti, unutrašnje hladnoće i izvrsnog funkcionisanja, a spoljašnji znak te promene bio je rukopis: skoro iz dana u dan, umesto prethodnih velikih svračjih nogu, koje kao da su se kolebale da li da se nagnu udesno ili ulevo, počeo je da piše mala, jasna slova, sigurna u svoj pravac. Zapazio je takođe naglo povećanje

intelektualnih sposobnosti u sebi, kao da je skinuta koprena koja krije nešto što, oseća se, postoji ali se ne poznaje. Od tada je odlučio da te sposobnosti dobro iskoristi. Posvećivanjem učenju u školama, zvanim univerzitetima, ranije su se samo ispunjavali propisi koji su predstavljali smisao postojanja tih ustanova, što je sada pripadalo prošlosti. Od trenutka kad im je određen drugi zadatak, u nastojanju da obogate pojam zabave i zainteresuju za nju svu decu od sedamnaest do dvadeset pet godina, za koju nije bilo posla, nauka je smatrana kapricom ili sumnjivom privilegijom malobrojnih, nazvanih tvrdoglavima, uostalom, brojčano dovoljnih za održavanje privrede. Karelovi uspesi bili su veoma veliki i brzi, tako da se činilo da je predodređen da se nađe među izabranima, odnosno, onima koje uzima Savez astronauta, ipak, uspeo je to da spreči jer nije uopšte imao želju da postane konj za klađenje, genije, zahvaljujući hemijskim sredstvima kojima je raspolagala najviša vlast samo za svoje.

I za vreme studija i tokom dalje karijere, kad mu je sve polazilo za rukom, otkrio je u sebi zabrinjavajući talenat. Mada su drugi to nazivali njegovom srećom ili inteligencijom, sâm je osećao gotovo nekakav strah da je dobio previše. Nalazimo se u sistemu koji se stalno menja, čiji su elementi u pokretu, i o našem porazu obično odlučuje nepoznavanje pravila po kojima se to kretanje odvija. Karel se uverio da

je u stanju da predvidi kako se ponašaju elementi i u kakav nov sistem će se sklopiti. Igrajući se sudbinom, poznao je karte svog partnera kao da su providne. Odatle se razvila kod njega sumnja, kasnije sigurnost da je on, izabravši marljivost i mehaničko obavljanje dužnosti, opasan, jer je prikriveni psihopata, nasuprot javnim ludacima koji trče unaokolo sa cvećem u kosi. Znači, njegov talenat predstavljao je nagradu i, koristeći ga, bio je spreman na dogovor. Dogovor s kim? Ovde nećemo ulaziti u razloge, možda je hteo da pati samo da bi utolio svoju želju za pravdom ili pristojnošću. Dovoljno je reći da mu se bol ciklično ponavljao i, mada nije bio lokalizovan u telu, ipak je bio mučan. Nailazio je obično kao postepeno pojačavanje stanja u kakvom je Karel stalno bio, naviknut na njega kao na tištanje u zubu. Po izvesnim simptomima prepoznao je da se bliži napad i bio je u stanju da izračuna za koliko dana će nastupiti. Bio je to unutrašnji drhtaj koji je rastao sve do krize, kao da je nepoznata sila vršljala po njemu i razdirala ga iznutra, a svaki put je trajala dve do tri nedelje. Da nije bilo snažne volje, samo bi ležao i tražio položaj u kome bi bio sposoban da smiri protivnika, na primer, pomagalo mu je savijanje u klupko i zauzimanje položaja fetusa. Karel je ipak tada naučio da nametne sebi rad koji može normalno da obavlja i da ništa ne otkriva svojoj okolini, a to je bilo toliko teško da se divio sebi. Sve duži lanac tih kontrolisanih činova

stvarao je u njemu sve bolju disciplinu i smatrao je to svojom tajnom, svojom Samsonovom kosom.

Takav je bio Karel u vreme kad je ubirao počasti i novac. Tobože dostojan zavisti, ali uveren da bi trebalo da ga leče u sanatorijumu, što bi ga ipak previše ponižavalo: da ga VBN smatra pacijentom koga pomoću naučnih pronalazaka uvode u veštačko blaženstvo – ne, bolje je da nas pogodi što pogoditi mora u glupim i dobrovoljno prihvaćenim poslovima, a takođe dobrovoljno prihvaćenoj bolesti. Povremena tegoba i stalno tištanje bar su služili razmišljanju ili su čak nastajali iz razmišljanja, Karel nije nameravao da ih se odriče, mada je znao da sve dok budu postojali u njemu za njega neće biti leka. Uostalom, možda nije bilo važno razmišljanje, već način viđenja. Kad bi, idući ulicom, pogledom svlačio žene, to bi bilo samo utešno jer ružičasta bradavica na dojci ili tamni trougao ispod haljine ubrzavaju lupanje srca svojom životinjskom toplinom. Ipak, on je pogledom svlačio sa žena i muškaraca odeću, a takođe tela i vreme, stalno mučen nedovoljnim razlogom za njihovo i svoje postojanje. U odeći, u prnjama, drangulijama, u potpunom prepuštanju mase kolektivnim ludovanjima i modama, tako da nijedan njen delić nije bio to što u stvari jeste, video je odvratnu komičnost ništavila. Istovremeno grad je emitovao specifičnu vibraciju ili auru koja se mogla opaziti šestim čulom. Sa vrhova njegovih zgrada, sa nadzemnih puteva, sa dokova, sa